

Suriyeli Mülteciler

[Av. Taner Kılıç-14.05.2013](#)

Birinci Körfez savaşından sonra Halepçe'den kaçan Kürtlere başta sınırlarını açmayarak ciddi bir direniş gösteren Türkiye'ye karşılık Suriye'den kaçan mültecilere en başından itibaren "açık kapı" politikası uygulanması başlı başına takdire şayan bir davranış olmuştur. Bunda belki Halepçe'den kaçanların bir gecede 468.000 gibi son derece ciddi bir sayı olmasına karşılık Suriye'den gelişlerin uzun bir zamana yayılarak ve küçük sayılabilecek gruplar halinde oluşları önemli olmuş olabilir.

Av. Taner KILIÇ'ın yazısı

Bunun yanı sıra Türkiye güncel hükümetinin dış politikasının o tarihte ve bu tarihte konumlandığı nokta ve aldığı stratejik kararlar böylesi bir sürece denk düşmüş olabilir. Bunu ve bu kararın arkasındaki asıl motivasyon kaynaklarını biz tam olarak bilemiyoruz ancak bu dış politika konularından ve siyasi konumlanmadan ayrık olarak bizim mülteciler lehine alınmış (ve zaten uluslararası sorumlu olduğumuz hukukun bir gereği olarak da) bu tavır nedeniyle bir mülteci hakları örgütü olarak mevcut açık kapı politikasından hoşnut olmamızdan başka bir düşünce içinde olmamız beklenemez.

Bunun yanı sıra hem Suriyeli mülteciler için oluşturulmuş kamplar hem de sonradan şehirlere yayılan Suriyeli mültecilere sağlanan hak ve hizmetler göz önüne alındığında dünyanın başka coğrafyalarında benzer durumlardaki kitlesel iltica hareketlerinde sağlanan hizmetler ile kıyaslandığında görece olarak oldukça iyi fiziki ve lojistik imkanların oluşturulduğunu kabul ve takdir etmek gerekecektir. Öyle ki, bu hak ve hizmetlerin Türkiye'de hali hazırda Suriye dışındaki ülkelerden gelen ve "geçici sığınma" rejimi altında bulunan diğer sığınmacılara sağlanan hak ve hizmetlerden de kapsam ve kalite olarak görece iyi durumda olduğunu tespit etmemiz gerekmektedir.

Ancak 2011 Mayıs ayından itibaren haberdar ve şikayetçi olduğumuz kampların genel anlamda sivil toplum çalışmalarına kapalı ve izole olması; ulusal ve uluslararası hak örgütlerinin kamplara ve sığınmacılara erişimlerine izin verilmemesi, basına tecrit uygulanması ve hatta ulusal ve uluslararası insani yardım örgütlerinin bile hizmet sunmasına imkan tanınmaması tarafımızca anlaşılır olmamıştır. Bu konuda her zaman ve acilen belirtilen "güvenlik" gerekçesine yönelik istenseydi çok kolay ve basit mekanizmalar üretilerek sığınmacılara yönelik hizmetlerin akışı ve araştırmacıların ve basınının doğru ve birinci elden bilgiye ulaşmaları sağlanabilirdi. Ancak bu istenmedi ve benzerini çoğu zaman gördüğümüz idari pratik gibi sivil toplum ve basın "güvenilmez ve ne yapacağı belli olmaz" konumunda tutulmaya gayret edildi. Türkiye'nin bu aşamada –Van depremi sonrası yürütülen yardım çalışmaları organizesi örneğinde olduğu gibi- kendi gücünü görmesi, sınaması için yurt içi ve dışından her türlü yardım önerisini kabul etmemesi bu tecrit çabasının devamında önemli bir etken oldu. Bu durumda Türkiye'den çok daha fazla sayıda Suriyeli sığınmacının iltica ettiği Ürdün ve Lübnan'daki durumdan çok daha farklı olarak Türkiye BMMYK dahil hiçbir yurt içi ve dışı kurumdan yardım almadan bu koruma hizmetlerini yürüttüğünü bildirmeyi önemli bir başarı olarak gördü.

Ancak belli ki Suriye'deki iç karışıklık ve çatışmalar Türkiye'nin tahmin ettiğinin aksine –diğer Arap baharı yaşayan ülkelerdeki süreçlerden farklı olarak- çok daha uzun, çok daha kanlı ve çok daha zor koşullar altında ilerledi ve muhalifler lehine açık bir üstünlük aşamasına geçilemedi. Bu durumda artık kampların ve Suriyeli sığınmacıların ekonomik maliyetinden çok daha fazla söz edilir ve dünyanın geri kalanının elini cebine atmamasından şikayet edilir olmaya başlandı. Bunda da başta "siz çek yazın ve gerisine karışmayın" tavrı bölgedeki bazı dirayetli ve kendine güvenen, açık bürokratlar elinde daha açık politikaların üretilmesine kadar ulaştı. Bu aşamada dünyadaki

önemli İslami yardım kuruluşlarının kurulmasında önemli rolü olduğu bildirilen Dr. Hans El Benna, Londra Ekonomi Okulu direktörü Prof. Lord Anthony Giddens ve Sabancı Üniversitesinden Prof. Fuat Keyman ortak imzası ile Türk Dışişleri Bakanına yönelik yazılan ve ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının sahada çalışabilmesine imkan tanınmasını talep eden açık mektubun yurt içinde ve dışında Kasım 2012 sonunda değişik gazetelerde yayınlanmasının ne kadar etkili olduğunu bilemiyoruz. Ancak bölgeye yaptığımız son ziyaretlerde liberal politikalara sahip idarecilerin yetkili olduğu bölgelerde hem kamplara erişim, hem de bölgede hizmetlerin üretilmesi ve bunların yerel kamu idarecileri eşgüdümünde dağıtılması konusunda ciddi mesafe kaydedildiği gözlemledik. Ulusal ve uluslararası insani yardım faaliyetleri ve sağlık, eğitim gibi sosyal alanlarda çok daha rahatlamış bir çalışma zemini oluşturulduğunu biraz geç de olsa görmek sivil toplum adına sevindirici oldu.

Aslında kanaatimizce en başından beri uygulamaya bakan bu süreci etkileyen en önemli sorun, durumun hukuki tanımlanmasında yaşanmıştır. Hukuki tanımlama ve konumlandırma doğal olarak ilgili birçok alanı şekillendirir ve yön verir. Bu özellikle sahadaki uygulayıcılar için çok önemlidir. İşte bu noktada en başından belli bir zamana kadar hükümet tarafından ısrarla “mülteci değil misafir” tanımlanmasının yapılmaya çalışılması bizim açımızdan şaşırtıcı olmuştur. Zira ulusal hukuk ve uluslararası hukukta hiçbir terminolojik karşılığı ve alt yapısı olmayan “misafir” kelimesinin ısrarla kullanılmaya çalışılması terminolojik bir bilgisizliğe dayanmıyorsa kasıtlı yapılmak istenen bir manipülasyona işaret etmektedir. Bunda, ülkesine sığınan Suriyeliler hakkında her türlü ekonomik faturaya katlanarak onlara yönelik “istediği gibi muamele etme” arzusu rol oynamış olabilir ancak bu durumun Türkiye dışında bir yerde savunulabilir bir imkanı yoktur.

Nitekim, sanırız bu “savunulamazlık hali” çok zaman geçmeden anlaşılmış ve bu yönde hem hükümet hem de İçişleri Bakanı ikna edilmiş olmalı ki, Kasım 2011’de Cenevre’de vatansızların durumuna ilişkin bir BM toplantısına katılan dönemin İçişleri Bakanı ağzından ilk kez Türkiye’ye sığınan kişilere “**geçici koruma**” (temporary protection) rejimi uygulandığı deklare edilmiştir. Bu tarihten sonra da yetkili ağızlardan bu rejim ifade edilir olmaya başlanmıştır. Ancak uygulamada halen ilgili bürokrasi ve özellikle sahadaki kamu çalışanlarında kafa karışıklığı ciddi olarak devam etmektedir. Bu karışıklık hali bazen de sahada ilgili ve sorumlu kamu personeli tarafından “istediği zaman, istediği şekilde” uygulama yapabilme lüksünü doğurması açısından endişe vericidir. Nitekim, bir kamu yetkilisinin “kampların kurulma yerinin sınıra çok yakın yapılmasının güvenlik kriterlerine uygun olmaması, bu husustaki BMMYK tavsiye kararlarına da aykırı olduğu, sınırdan en az 50 km. içeride yapılması gerektiği” yönündeki eleştirilere şifahen “O kriterler mülteciler için, buradaki insanlar ise mülteci değil, misafirler. Dolayısıyla burada mülteciler hakkındaki kriterleri uygulamamız gerekmiyor” şeklindeki sözleri “misafir” tanımlanmasının uygulayıcılara bahsettiği düşünülen geniş inisiyatif alanını işaret etmektedir.

Şüphesiz her şey gelen Suriyelilere geçici koruma rejimi uygulandığını beyan etmekle bitmemekte, esasen yeni başlamaktadır. Daha çok bireysel iltica başvurularında hukuki bağlayıcı metin olan 1951 Cenevre Sözleşmesindeki düzenlemeden ayrı olarak kitlesel başvurularda uygulanmak üzere Avrupa Konseyi tarafından geliştirilen bir hukuki argüman olarak “geçici koruma” bir hukuk normu olarak Kosova savaşından itibaren hukuk terminolojisi içine girmiştir. BM’in konu hakkında bağlayıcı bir düzenlemesi olmamasına karşılık Avrupa Konseyi yönergeleri ile şekillenen bu korumada ülkelere sığınmacılar hakkında alacakları önlemlerde sınırsız yetkiler tanımamakta, başta 2 yıllık süre sınırı ve bireysel başvuru mekanizmalarına erişim imkanı tanınması gibi kayıtlarla sınırlı olması gerektiği belirtilmektedir.

Sığınma alanına ilişkin hali hazırdaki en önemli mevzuat düzenlememiz olan **1994 Yönetmeliği** her ne kadar kabul edildiği tarihte henüz geçici koruma tanımlaması mülteci terminolojisine girmemiş olduğu için bu kavramı barındırmıyor olsa da sınırlarımıza “toplucu” gelen nüfus hareketlerinden söz etmektedir. Ancak Yönetmeliğin üçüncü bölüm başlığında yer alan bu düzenleme “sığınmacıların sınırdan durdurulması ve sınırı geçmelerinin önlenmesinin esas olduğu” şeklinde son derece talihsiz ve uluslararası hukukla çeliştiğini tespit için hukukçu olunmasını gerektirmeyecek, biz vatandaşlar açısından da yüz kızartıcı olduğunu düşündüğüm bir düzenlemeye sahiptir. Anılan yönetmeliğin dördüncü bölümünde ise belli ki bu “durdurma” işleminde siyaseten ve fiili olarak

başarılı olunamazsa ve –Halepçe’den kaçan Kürtler örneğinde olduğu gibi- uluslararası toplumun baskısı ile sınır içine kabul durumu ortaya çıkarsa gelen kişilere yönelik ne tür bir uygulamanın yapılacağı anlatılmaktadır.

Bunun dışında Türkiye’nin bu alanda geldiği seviye ve yeni yasa dikkate alındığında geçici koruma rejiminin **YUKK**’da ismen anılması ve tanınması ile bu hususta sonradan çıkarılacak bir Bakanlar Kurulu yönetmeliğine havale edilmesinden (**madde 91**) başka bir düzenlemenin olmadığı görülmektedir. Zira, yasanın atfı yaptığı yönetmelik henüz çıkarılmamıştır. Dolayısıyla Türkiye’de tamamen havada olan bir hukuki rejim ülke içinde yarım milyona yaklaştığı tahmin edilen Suriyeli mültecilere karşı uygulanmaya çalışılmaktadır. Bunun hukuken mahsurlarının olacağını açıklamak gereksizdir. Nitekim, gelişlerin belli bir aşamaya gelmesinden sonra (takriben bir yıl sonra) İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan ve uygulamaya konulan, bununla birlikte genel kamuoyu, sivil toplum ve hatta yasama organından gizlenen bir “gizli yönerge” Türkiye gibi bu alanda şeffaf ve göğsünü gererek çalışmalarını göstermesi gereken bir ülkeye uygun düşmemektedir. *30.03.2012 tarih, 62 sayılı "Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge"* şeklinde sadece isim, tarih ve sayısına ulaşılabilen Yönergenin bir türlü kendisine ulaşabilmek mümkün olmamıştır. UAÖ Türkiye Şubesinin bilgi edinme hakkı yasası kapsamında başvurmasına, Meclisten birçok milletvekilinin talepte bulunmasına rağmen bu yönerge gizlilik gerekçesiyle Hükümet ve BMMYK Türkiye Temsilciliği tarafından alanda çalışan mülteci örgütleriyle dahi paylaşılmamıştır. Kanaatimizce sadece bu nedenle bizzat hükümet tarafından Suriyeli sığınmacılara yönelik olarak hazırlanan kamplar ve sağlanan hizmetler şaibe ve spekülasyona açık hale getirilmişlerdir.

Bu noktada hükümetin dış politikasını eleştirmeye yönelik muhalefet partileri açıklamaları kanaatimizce Suriyeli sığınmacıları politik tartışma malzemesi haline dönüştürmüş, yapılan açıklamalar maalesef şimdiye kadar ülkede nötr bir aşamada tutulan mültecileri nefret söyleminin muhatapları olarak negatif bir çizgiye çekmiştir. Bazı köşe yazarı ve siyasetçi açıklamalarında Suriye’deki çatışmaların çıkmasından çok önce, 2005 yılında hazırlanan Ulusal Eylem Planında tasarlanan ve yedi ilde yapımları başlanan Kabul, Barınma ve Tarama Merkezleri inşaatları “Suriyeli teröristlerin konuşlandırılacağı, oy deposu olarak kullanılacakları” şeklinde olumsuz bir propoganda ile hedef gösterilmiştir. Yapılan açıklamalar ile başta bu yedi şehirdeki halk olmak üzere genel kamuoyu adeta mülteciler aleyhine kışkırtılmak istenmiştir. Bu tehlikeli gidişatin eğer acil ve etkili önlemler alınmaz ise orta ve uzun vadede ülkemizdeki tüm sığınmacıların aleyhine bir atmosfer doğuracağını tahmin etmek zor değildir.

BMMYK Türkiye Temsilciliğinin Suriyeli sığınmacılar konusunun Türkiye’de gündeme gelmesinden bu yana takındığı tavır bu noktada üzerinde durulması gereken bir husus olarak gözükmektedir. Ürdün ve Lübnan’daki Suriyeli sığınmacıların hemen tüm işlemlerini üstlenmiş bir BMMYK’ne karşılık BMMYK Türkiye Temsilciliği krizin yaşandığı sınır bölgesinde ancak belli bir süreden sonra “gönüllü geri dönüşü nezaret etmede teknik destek” olarak tanımlanan ve sınırlanan bir çalışma içinde olmuştur. Nisan 2012’ye kadar bölgede gezici az sayıdaki personeli ile varlık gösteren BMMYK Türkiye Temsilciliği Nisan 2012’de Gaziantep’te açtığı bir saha ofisini merkez alarak bölgedeki kamplara yönelik yeni oluşturmaya çalıştığı gezici ekipleriyle bu teknik desteğe devam etmek istediğini göstermektedir. Bir türlü kendisi gösterilmeyen Suriyeli sığınmacılar yönetmeliğinde BMMYK’nin bu fonksiyonuna yönelik düzenlemelerin bulunduğu ve “gönüllü geri dönüş” işlemleri prosedüründe BMMYK’ne rol verildiği ve hazırlanan tutanaklara BMMYK personelinin de imza atması suretiyle prosedürün yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Ancak düzenli AFAD verilerinden Suriye’ye gönüllü dönen kişi sayısı ve BMMYK Türkiye Temsilciliğinin sahada istihdam ettiği kişi sayısına bakıldığında gönüllü geri dönüşlerin çok çok küçük bir yüzdesine BMMYK tarafından nezaret edildiği tarafımızdan tahmin edilmektedir.

İşte tam da bu süreçte 27 Mart’ta Şanlıurfa-Akçakale ilçesi **Süleyman Şah çadır kentinde** yaşanan olaylar ve sonrasındaki gelişmeler tüm bu geçici koruma, gönüllü geri dönüşler ve BMMYK Türkiye Temsilciliğinin sahadaki nezaret eden rolü açıklamalarına büyük bir soru işareti gölgesi düşürmüştür. Nitekim bundan sonra yerel ve güvenilir olduğunu düşündüğümüz **İpekyol Gazetesi**sınırdışı edilen kişilere Suriye içinde ulaşıp ve olayların

gelişim ve sonuçlanma sürecinde tüm kaygılarımızı teyit eder şekliyle geliştiğini maalesef çok sayıdaki görgü şahidi ifadesi ile tespit etmiştir. Yine, 2 Mayıs'ta **Akçakale gümrük kapısında** yaşanan olaylar bölgede uygulandığı Ankara tarafından resmi olarak deklare edilen "açık kapı" politikası üzerine çok ciddi soru işaretleri doğurmuştur. Bir polisin öldüğü, beş kişinin yaralandığı, sonrasında ise gümrük kapısının kapatıldığı olaylar vesilesi ile bölgede pasaportsuz sığınma hareketinin ancak gümrük kapılarından kabul edildiği, onun da gümrükte çıkartılan zorluklar ile alanda "kişi başı 100 TL" şeklinde tarifesi beliren bir kaçakçılık ağının geliştiğini maalesef görüyoruz. Suriye içinde artık yeni pasaport alabilmenin imkansız olduğu bilindiğine göre Suriyeli mülteciler için Türkiye'ye sığınmak için sahada gelişen kaçakçı yapılanmalara para vermekten başka bir umut ışığı olmadığı görülmektedir. Kaçakçılara parasını vermesine rağmen gümrük kapısını geçemeyen kişiler etrafında gelişen olaylar bizlere Ankara'dan yapılan resmi açıklamalar ile sahadaki fiili durumun farklı olabileceğini göstermekte ve "kapılar gerçekten açık mı?" sorusunu sordurmaktadır.

Bu olaylar, bundan sonra benzeri olayların yaşanması ihtimali potansiyeli göstermesi açısından önemlidir. Hükümetin bu olaylar hakkında etkili ve geniş bir soruşturma yürütmesi ve bundan sonrasına yönelik bir takım tedbirleri alması bir zorunluluk olarak gözükmektedir. Sahadaki kamu personelinin kendi kişisel ve siyasal görüşlerine bağlı olarak kendi başına bir tavır geliştiremeyeceği, mülteci hukukunun başta *non-refoulement* ilkesi olmak üzere temel ilkelerini çiğneyemeyeceği alınacak etkin tedbirlerle gösterilmelidir. Libya'daki savaş sırasında Dışişleri Bakanlığı tarafından Libya'nın değişik şehirlerinden İzmir'e getirilerek değişik hastanelerde tedavileri sağlanan Libya'lı yaralıları hakkında yürüttüğümüz çalışmalarda da yapmış olduğumuz gözlem, her zaman için sahadaki kamu personelinin Ankara'dan oluşturulan strateji ve politikalara uyumlu çalışmayabileceği yönündedir. Bu nedenle Hükümetin sahada yaşanan aksaklık ve ihlallere yönelik sivil toplumun açıkladığı kaygı ve ikazlarına herkesten çok kulak kabartması, önemle ciddiye alması, hızlı ve etkin soruşturmalar yürütmesi, sorumlular hakkında acilen etkin idari ve yargısal tedbirlere başvurusu gerekmektedir.

"**Açık kapı politikası**" üzerinde durmuşken bir süredir AFAD liderliğinde ve açık olarak deklare edildiği üzere Türkiye'nin önemli insani yardım örgütleri işbirliği ile Suriye içinde oluşturulan kamplar üzerinde de durmak gerekiyor. "Sınırın sıfır noktasında" denilen ancak belli ki sınırın Suriye içlerinde oluşturulan bu kampların gerekçesi olarak Türkiye içinde hazırlanan kampların kapasitesinin dolduğu, yeni kabullere hazır olunmadığı ve daha rahat hizmet götürülebilmesi gibi nedenler gösteriliyor. Oysa ki, bir ülke otoritesinin kendi daveti olmadıkça veya BM Güvenlik Konseyinin bu yönde bir kararı ve buna bağlı olarak insani koridor açılması veya uçuşa yasak bölge ilan edilmesi gibi güvenliği sağlayacak askeri tedbirler alınmadıkça bu fiili girişimlerin hukuken doğru ve güvenli olduğunu söyleyebilmek imkansızdır. Her ne kadar bu şekilde oluşturulan kampların konuşlandığı alanların muhalifler elinde olduğunu söyleyebilmek mümkün ise de sanırım hiç kimse bunun sürekli bir güvence verdiğini iddia edemeyecektir. Bu alanlara Suriye ordusu her zaman güçlü bir kara saldırısı ve her zaman için çok kolay bir şekilde hava saldırısı düzenleyebilecek kapasitededir. Dolayısıyla insanları korumak ve insani yardım sağlamak amacıyla oluşturulan bu kamplar aslında kendi elimizle oluşturduğumuz büyük ve kolay hedefler olabilir, ortaya çok daha ciddi ve dramatik sonuçlar çıkabilir. 30 Nisan'da Reyhanlı-Cilvegözü kapısı yakınlarında oluşturulan **Bab-el Hawa'daki** kampın Suriye hava kuvvetlerince bombalanması ve çok sayıda kişinin ölmesi bunun ne kadar kolay olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Türkiye, sığınmacıları Suriye içinde karşılama, barındırma ve bu yönde kamp oluşturma uygulamasından biran önce vazgeçmelidir. Bu hem Suriyeli mültecilerin hem de kamplara hizmet götürmeye çalışan görevli ve gönüllülerin güvenliği için bir gerekliliktir. Vebalinin kimsenin taşımak istemeyeceği dramlar yaşanmadan Bab-el Hawa saldırısından ders çıkararak bu uygulama biran önce sonlandırılmalı ve bu konudaki ilkeler gereği sınırın en az 50 km Türkiye içinde olacak şekilde konaklama alanları oluşturulmalıdır.

Bu tür kitlesel akınlara sahne olan kriz ortamlarında nasıl çalışmalar yapılacağı, kısa orta ve uzun vadede ne tür psiko-sosyal tedbirlerin alınacağı ve krizin nasıl yönetileceği başlı başına bir uzmanlık alanıdır. Türkiye'nin bu uzmanlık alanına ilişkin bilgi, operasyonel kabiliyet ve insan kaynağını bu alanda uzun yıllardır ve farklı coğrafyalardan elde edilen bilgi ve deneyime dayanan uluslararası kuruluşlar işbirliği ile biran önce daha üst seviyelere taşıması gerekmektedir.

Av. Taner KILIÇ

Mültecilerle Dayanışma Derneđi